

Ewa Kumik

Akademia Muzyczna im. Grażyny i Kiejstuta Bacewiczów
w Łodzi

Przygotowanie dziecka w wieku przedszkolnym do kształcenia muzycznego

Preparing a preschool child for music education

Wprowadzenie

Dziecko w literaturze pedagogicznej określane jest jako „człowiek w okresie rozwoju - od urodzenia do zakończenia procesu wzrastania”¹. Kluczową rolę w rozwoju dziecka mają dorośli, którzy poprzez swoje doświadczenie wprowadzają małego człowieka w dorosły świat. Dzieciństwo to nie tylko „zwykła faza rozwoju osobniczego jednostki ludzkiej, a wartość szczególna, sama w sobie, autonomiczna, najpiękniejsza część życia każdego człowieka”².

W procesie kształtowania osobowości dziecka nie może zabraknąć miejsca na kontakt ze sztuką, która wywołuje określone przeżycia i nastroje, pobudza wyobraźnię, skłania do refleksji, a także kieruje doznaniem wpływając na rozwój sfery emocjonalnej, intelektualnej i społecznej. Bogdan Suchodolski uważa, że chcąc wykształcić postawę estetyczną trzeba jak najwcześniej wprowadzić człowieka w indywidualny kontakt z dziełami sztuki. Mówi o „wczesnej

¹ W. Okoń, *Nowy słownik pedagogiczny*, Warszawa 2007, s. 91.

² *Encyklopedia pedagogiczna*, red. W. Pomykało, Warszawa 1993, s. 152.

zaprawie dokonanej w okresie dzieciństwa i młodości”³, a także o tym, iż „złudna jest nadzieja, że człowiek dorosły nie przygotowany do kontaktowania się z dziełami sztuki w okresie szkolnym, nagle i spontanicznie, nieoczekiwanie dla siebie i dla innych nabiera w życiu późniejszym tej potrzeby i umiejętności”⁴. Konieczne jest też odpowiednie stopniowanie trudności w zakresie wychowania estetycznego, gdyż naruszenie podstawowej zasady dydaktycznej może nie tylko być przeszkodą w zdobyciu pozytywnych efektów, ale wręcz trwale zniechęcić odbiorcę do określonej dziedziny sztuki. Jednym z takich obszarów jest muzyka, która pełni ważną rolę w życiu każdego człowieka. Jest ona źródłem radości, towarzyszy człowiekowi w smutku, pobudza do refleksji. Józef Lasocki wyróżnia trzy podstawowe funkcje muzyki:

- dekoratywną i zabawową – muzyka ma podtrzymywać nastroje w życiu danej jednostki, ale również w życiu zbiorowym (przykładowo może to być uatrakcyjnienie spotkań towarzyskich);
- wychowawczą – mającą za zadanie utrzymywać więź społeczną i historyczną wśród odbiorców, a także podtrzymywać pewne tradycje;
- kulturową – polegającą na uświadamianiu ludziom wartości ich dziedzictwa kulturalnego i stwarzaniu warunków dla uczestnictwa wszystkich ludzi w sztuce oraz w jej pomnażaniu⁵.

Jan Wierszyłowski dodaje, że muzyka „jest głęboko związana z życiem człowieka. Poza swą główną funkcją estetyczną pełni szeregi innych, nie mniej użytecznych. Szczególnie ważną jest funkcja wychowawcza. Polega ona z jednej strony na rozwijaniu zdolności twórczych, korzystnych cech charakteru i życiowej zaradności, z drugiej – na zapewnieniu dzieciom, młodzieży i dorosłym użytecznej aktywności odprężeniowej, rekreacyjnej”⁶. Rozumienie muzyki jako „kompleksu wielorakich czynności psychicznych nawzajem się

³ Z. Burowska, *Słuchanie i tworzenie muzyki w szkole*, Warszawa 1980, s. 12.

⁴ *Ibidem*, s. 12.

⁵ J.K. Lasocki, *Wychowanie muzyczne w domach kultury*, Warszawa 1970, s. 29-30.

⁶ J. Wierszyłowski, *Psychologia muzyki*, Warszawa 1979, s. 312.

uzupełniających i warunkujących” zależne jest od wielu elementów⁷. Najważniejszym z nich jest zasób doświadczeń zdobytych w dzieciństwie i w młodszym wieku szkolnym. Bogusław Schaeffer, pisząc o muzyce, podkreśla, że „kraina muzyki jest krainą bezbrzeżną: nikt nie wytycza jej terytoriów, mieści się w niej tyle zjawisk, że nikt nigdy nie pozna jej w całości”⁸. Andrzej Pytlak stwierdza, iż muzyka może zapewnić człowiekowi harmonię wewnętrzną, gdyż jest odbiciem harmonii świata. Uprawianie muzyki prowadzi duszę do cnoty, ma głęboki sens moralny, a poza tym muzyka ma właściwości katarsyczne – uwalnia pewne emocje, które nie powinny zbyt długo zalegać w psychice człowieka⁹. Psychologia muzyki zakłada z kolei, że wszyscy ludzie rodzą się ze zdolnościami niezbędnymi do percepcji muzyki. Jednak zdolności te, kiedy nie są rozwijane w procesie własnej aktywności i przez edukację, giną bezpowrotnie. Dlatego tak ważna jest rola rodziny w kształtowaniu rozwoju muzycznego dziecka.

Celem niniejszego opracowania jest zwrócenie uwagi na przygotowanie przedszkolaka do kształcenia w szkole muzycznej. W związku z faktem, że o skuteczności wsparcia dziecka w rozwoju najbardziej decydują osoby, które uczestniczą w jego życiu, zaspokajają jego potrzeby, mają z nim silną więź emocjonalną opartą na zaufaniu, są autorytetem, wzorem do naśladowania swoje rozważania rozpoczęłam od środowiska rodzinnego, a następnie scharakteryzowałam wczesną edukację w przedszkolu. Omówiłam także zasady rekrutacji w szkołach muzycznych I stopnia.

Rodzina naturalnym środowiskiem wychowawczym

Rodzina to pojęcie bliskie każdemu człowiekowi. Jest ona najstarszą i najpowszechniejszą formą życia społecznego. Każdy jest w sposób naturalny członkiem jakiejś rodziny. Ta z kolei stanowi podstawę istnienia społeczeństwa, na co wskazuje wiele jej zadań i funkcji. W życiu dziecka rodzina jest pierwszym i naturalnym środowiskiem

⁷ Z. Lissa, *Nowe szkice z estetyki muzycznej*, Kraków 1975, s. 41.

⁸ B. Schaeffer, *Dzieje kultury muzycznej*, Warszawa 1987, s. 6.

⁹ A. Pytlak, *Podstawy wychowania muzycznego*, Warszawa 1977, s. 24.

wychowawczym. W literaturze występuje wiele definicji rodziny. Mają one jedną wspólną cechę – wszystkie eksponują znaczenie rodziny w życiu jednostki oraz w życiu społeczeństwa¹⁰. Zmieniają się środowiska rówieśnicze, instytucje wychowujące i wychowawcy, nie zmienia się rodzina, chyba, że ulega ona rozbiciu. Znaczenie środowiska rodzinnego w kształtowaniu postawy dziecka podkreślał m.in. Zygmunt Freud wskazując, że wczesne reakcje emocjonalne dziecko - rodzic stają się prototypami późniejszych postaw i zachowań społecznych. On też wskazał, że decydujący wpływ na zachowanie dziecka ma okres wczesnego dzieciństwa i powstające wtedy związki z bliskimi osobami. Rodzina pełni też podstawową formę opieki nad dzieckiem od jego urodzenia aż do uzyskania samodzielności. To właśnie w rodzinie dziecko zdobywa swoje pierwsze doświadczenia społeczne, uczy się określonych zachowań, norm postępowania, poznaje różnorodne wzorce. Rozwija też swoją osobowość, indywidualność i psychikę. Rodzice są pierwszymi opiekunami i wychowawcami. Każda rodzina ma swój indywidualny styl i sposób życia wewnątrzrodzinnego. To rodzice powinni stworzyć odpowiedni klimat do rozwoju muzycznego dziecka. Od ich wrażliwości zależy rodzaj kontaktu dziecka ze światem muzyki. Jak podkreśla Maria Manturzevska w swoich badaniach nad biografiami muzyków, pierwsze lata życia dziecka to ważny okres dla kształtowania się naturalnej muzykalności człowieka. „Swobody w posługiwaniu się „językiem muzyki” i komunikowania się za pomocą muzyki odbywa się w procesie uczenia się bezpośredniego, na zasadzie uczenia się języka ojczystego”¹¹.

Charakterystyczną cechą środowiska rodzinnego, rodziny jako instytucji i grupy społecznej, jest pełnienie szeregu rozmaitych funkcji. Zdaniem Marii Ziemskiej rodzina wypełnia „istotne funkcje w interesie społeczeństwa, zaspokajając zarazem potrzeby

¹⁰ E. Kumik, *Rola rodziny w kształtowaniu rozwoju muzycznego dziecka* [w:] *Muzyka w przestrzeni edukacyjnej – wyzwania i inspiracje*, red. R. Majzner, Bielsko-Biała 2015, s. 151-163.

¹¹ M. Manturzevska, *Przebieg życia muzyka w świetle badań biograficznych* [w:] *Wybrane zagadnienia z psychologii muzyki*, red. M. Manturzevska, H. Kotarska, Warszawa 1990, s. 321.

psychiczne, emocjonalne i społeczne swych członków [...]. Wypełnia więc zadania dwojakiego rodzaju - wobec społeczeństwa i wobec jednostek wchodzących w jej skład¹². Uwzględniając oba te aspekty wymienia następujące funkcje:

- prokreacyjną,
- produkcyjną,
- usługowo-opiekuńczą,
- socjalizacyjną,
- psychohygieniczną¹³.

Wszystkie funkcje rodziny są bardzo ważne, splatają się ze sobą niezależnie od faktu, czy rodzina tego chce, czy nie. Można przyjąć, że rodzina powinna spełnić cztery podstawowe funkcje: biologiczno-opiekuńczą, kulturalno-towarzyską, ekonomiczną i wychowawczą. To właśnie w rodzinie dziecko uczy się podstawowych form współżycia i zachowań społecznych, których znaczenie staje się ważne nie tylko dla funkcjonowania rodziny, ale przede wszystkim dla jego rozwoju, a w konsekwencji i dla późniejszego uczestnictwa dziecka w całokształcie życia społecznego¹⁴.

W ramach swojego funkcjonowania rodzina sprawuje nie tylko opiekę nad dzieckiem, lecz przekazuje mu podstawowe wzory społecznego zachowania, wprowadza w obowiązujące systemy wartości, kształtuje postawy, zaspokaja życiowe potrzeby ludzkie, także potrzeby kulturalne. Rodzina pełni ważną rolę w pielęgnowaniu i promowaniu zwyczajów. Jakość obchodzonych świąt decyduje o wewnętrznej kulturze rodziny. Obchodzone święta rodzinne czy religijne są okazją do spotkań członków rodziny, wspólnych rozmów, a także wymiany różnych zainteresowań. Oddziaływania domu rodzinnego muszą być przemyślane, aby mogły zapewnić warunki „wszechstronnego rozwoju dziecka i ściśle z rozwojem tym

¹² M. Ziemska, *Wpływ przemian funkcji rodziny na socjalizację dzieci* [w:] *Rodzina i dziecko*, red. M. Ziemska, Warszawa 1986, s. 233-234.

¹³ *Ibidem*, s. 234-235.

¹⁴ E. Kumik, *Rola rodziny w kształtowaniu rozwoju muzycznego dziecka* [w:] *Muzyka w przestrzeni edukacyjnej – wyzwania i inspiracje*, red. R. Majzner, Bielsko-Biała 2015, s. 151-163.

powiązanych zainteresowań intelektualnych, estetycznych, czy kulturalnych, które łącznie wdrażają dziecko do właściwego kierowania swoim życiem¹⁵.

W ramach ogólnej kultury życia społecznego rodzina tworzy własne środowisko kulturowe, które pełni ważną rolę kulturotwórczą w wychowaniu nie tylko do czasu wolnego, ale także do uczestnictwa w kulturze. Ważna jest jej rola w kształtowaniu zainteresowań, w tym zainteresowań muzycznych dzieci, a także w rozwijaniu osobowości dziecka i wprowadzaniu go w świat wartości kulturalnych¹⁶. Tradycje rodzinne, sposób spędzania wolnego czasu przez rodzinę, a także wykształcenie i zawód rodziców mogą stanowić inspirację do zainteresowania się przez dziecko podobnymi dziedzinami. Marian Grochociński uważa, że należy stwarzać dzieciom takie warunki życia, „w których w sposób naturalny obcować będą z wartościowymi formami zachowań, odpowiednią lekturą, filmem, zainteresowaniami i właściwą organizacją codziennego życia”¹⁷. Kształtowanie się zainteresowań muzycznych dzieci jest więc ściśle związane z kulturą rodziny. W rodzinie dziecko spotyka się po raz pierwszy z różnymi ludźmi, nawiązuje pierwsze kontakty, zdobywa pierwsze doświadczenia. To rodzina determinuje, modyfikuje i stymuluje jego rozwój¹⁸. Rodzina jest środowiskiem, które najpełniej zaspokaja potrzeby dziecka, zapewnia mu najlepszą opiekę i najkorzystniejsze warunki rozwoju. Ma ona ogromny wpływ na postawy i potrzeby dziecka, a także sposób ich zaspokajania. Dzięki stawianym dziecku wymaganiom wpływa również na rozwój zdolności i umiejętności oraz poziom osiągnięć dziecka¹⁹. Środowisko rodzinne ma bardzo

¹⁵ M. Grochociński, *Kultura pedagogiczna rodziców* [w:] *Rodzina i dziecko*, red. M. Ziemska, Warszawa 1986, s. 300-301.

¹⁶ A. Rusiecka, *Rola rodziny w kształtowaniu wartości kulturalnych dziecka*, Słupsk 2006, s. 155.

¹⁷ M. Grochociński, *Kultura pedagogiczna rodziców* [w:] *Rodzina i dziecko*, red. M. Ziemska, Warszawa 1986, s. 347.

¹⁸ U. Tarnowska-Jakóbiec, *Wpływ środowiska wychowawczego na rozwój dziecka* [w:] *Środowisko wychowawcze jako przedmiot badań pedagogicznych*, red. J.A. Pielkova, Słupsk 1997, s. 39.

¹⁹ E. Kumik, *Postawy rodzicielskie a osiągnięcia muzyczne uczniów* [w:] *Wartości*

duży wpływ na rozwój zainteresowań i zdolności muzycznych oraz muzykalność dziecka zanim rozpocznie ono edukację w przedszkolu. Ważne jest, aby rodzice, a później nauczyciele, potrafili organizować kontakt dziecka z muzyką, dostarczając mu niezbędnych bodźców stymulujących rozwój muzyczny.

Kształcenie muzyczne w przedszkolu

Przedszkole to „instytucja wychowawczo-opiekuńcza dla dzieci w wieku 3-6 lat, stanowiąca pierwszy szczebel w jednolitym systemie szkolnym”²⁰. Instytucja wspierająca wychowanie rodzinne. Zgodnie z podstawą programową, celem wychowania przedszkolnego jest wsparcie całościowego rozwoju dziecka realizowane przez proces opieki, wychowania i nauczania – uczenia się. Wsparcie to umożliwia dziecku „odkrywanie własnych możliwości, sensu działania oraz gromadzenie doświadczeń na drodze prowadzącej do prawdy, dobra i piękna. W efekcie takiego wsparcia dziecko osiąga dojrzałość do podjęcia nauki na pierwszym etapie edukacyjnym”²¹. Zadaniem każdego przedszkola jest zapewnienie dziecku podstawowej opieki, a także stworzenie dogodnych warunków do rozwoju psychofizycznego oraz społecznego. Jednocześnie placówka przedszkolna musi podejmować takie działania, które przysposobią dziecko do pokonania progu szkolnego. Wyróżnia się dwa sposoby organizacji przedszkola:

1. sposób dyrektywny, który polega na ściśle określonym programie nauczania. Każdy dzień jest dokładnie zaplanowany, a praca pedagogów oraz pobyt dziecka w przedszkolu jest podporządkowany regulaminowi – np. o określonej porze dnia są zajęcia edukacyjne, po obiedzie jest drzemka itp. W sposobie dyrektywnym organizacji przedszkola dzieci są podzielone na grupy wiekowe;
2. sposób permisywny, który polega na dopuszczeniu dużej

w muzyce. Zarys współczesnych kierunków badań nad wartościami w muzyce, tom 3, red. J. Uchyła-Zroski, Katowice 2010, s. 294-302.

²⁰ W. Okoń, *Nowy słownik pedagogiczny*, Warszawa 2007, s. 337.

²¹ Załącznik nr 1 do rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 lutego 2017 roku (Dz.U. poz. 356), s. 2.

swobody w działaniach dziecka. Dziecko decyduje o realizacji swoich potrzeb. Rola nauczyciela sprowadza się do roli animatora, który inspiruje dziecko do różnych działań²².

Pobyty dziecka w przedszkolu zapewnia mu wszechstronny rozwój, umożliwia kontakt ze środowiskiem rówieśniczym, a także pozwala zdobywać podstawową wiedzę o świecie.

Zajęcia muzyczne prowadzone w przedszkolu są niezwykle ważną formą edukacyjną i nieodzownym elementem całościowego kształcenia dzieci. Obcowanie z muzyką doskonale wpływa na wszechstronny rozwój przedszkolaków. Jest też wspianą formą wspomagającą proces adaptacyjny dziecka w przedszkolu. Dziecięca aktywność muzyczna powinna łączyć w sobie takie trzy podstawowe elementy, jak: poznawanie, przeżywanie i działanie. Poznawanie u dziecka polega głównie na rozwijaniu jego percepcji. Spostrzeżenia prowadzą do wykształcenia zdolności zestawiania, porównywania zjawisk i przedmiotów oraz skojarzeń. Dziecko jest wiernym naśladowcą zachowań i czynności dorosłych oraz rówieśników. Poprzez naśladowanie uczy się ono otaczającego go świata oraz zachodzących w nim zjawisk. Przeżywanie jest reakcją emocjonalną na jakiś bodziec, np. na muzykę. Poprzez przeżywanie dziecko wyraża swoją postawę oraz stosunek do różnych spraw i rzeczy, które dzieją się w jego otoczeniu. Należy więc bacznie obserwować chwilowe zainteresowania dziecka i stwarzać szanse na ich realizację. Pozytywne przeżycia dają dziecku poczucie bezpieczeństwa i radości, a także kształtują jego charakter. Naturalną formą aktywności dziecka jest działanie, poprzez które dziecko wyraża swoje pragnienia, potrzeby oraz zbiera różne doświadczenia. Ważne jest, aby już na etapie przedszkolnym, stymulować odpowiednio pragnienia dziecka oraz pomagać w wyborze bodźców potrzebnych do działania²³.

Obcowanie z muzyką jest nie tylko środkiem poznawania świata, lecz także stymulatorem zaspokojenia szczególnie istotnej dla dziecka potrzeby doznawania przeżyć dzięki zastosowaniu różnych form aktywności muzycznej, m.in. śpiewania, ruchu przy muzyce, grania

²² *Encyklopedia pedagogiczna*, red. W. Pomykała, Warszawa 1993, s. 640.

²³ M. Kwiatowska, *Podstawy pedagogiki przedszkolnej*, Warszawa 1985, s. 289-290.

na instrumentach, słuchania i tworzenia muzyki. Pierwszą i niezwykle istotną formą ekspresji muzycznej w przedszkolu jest śpiewanie. Przedszkolaki bardzo lubią poznawać nowe piosenki, często przeżywają ich treść. Dziecięce piosenki powinny być łatwe interwałowo (odległości maksymalnie do kwinty), skala nie powinna przekraczać oktawy. Słowa piosenki powinny być dla dziecka zrozumiałe oraz łatwe do wymówienia. Piosenki śpiewane w przedszkolu mają zazwyczaj wartościowe przesłania wynikające z ich treści. Piosenki uczą dzieci prawidłowych postaw w życiu codziennym. Małgorzata Suświłło zauważa, że „śpiewanie jest elementem spajającym czynniki fizjologiczne, psychologiczne i społeczne w redukowaniu zaburzeń mowy i głosu dziecka”²⁴. Kolejną niezwykle ważną formą ekspresji muzycznej w przedszkolu są zabawy muzyczno-ruchowe, wśród których wyróżniamy zabawy ilustracyjne, rytmiczne oraz taneczne. Dzięki stosowaniu tej formy aktywności kształci się u dzieci koordynację słuchowo-ruchową. Zabawy te rozwijają sprawność fizyczną przedszkolaków, wnoszą wiele radości, wprawiają w dobry nastrój, przyciągają i pobudzają do działania nawet najbardziej bierne jednostki. Tego typu zabawy kształcą, uwrażliwiają, umuzykalniają i podnoszą ogólną kulturę²⁵. Maria Przychodzińska-Kaciczak twierdzi, iż „ruch przy muzyce to następny, nader ważny, sposób kształcenia muzycznych, ruchowych, ale też i ogólnych dyspozycji dziecka. Jest to również wyjście od naturalnych dziecięcych potrzeb, wszak wszystkim zabawom najmłodszych towarzyszy ruch, w ruchu realizowany jest rytm”²⁶. Ważną formą w rozwoju muzycznym dzieci jest gra na prostych instrumentach perkusyjnych, dzięki której uwrażliwiają się one na barwę, brzmienie, wyrabiają poczucie rytmu. Kontakt z takimi działaniami jest czymś bardzo atrakcyjnym dla dzieci, wywołuje radość, entuzjazm i wzmożoną aktywność. Zainteresowanie dźwiękiem, jego brzmieniem i sposobem jego wydobycia można

²⁴ M. Suświłło, *Rola śpiewu w rozwoju mowy dziecka i w terapii zaburzeń* [w:] *Muzyka w logopedii. Terapia, wspomaganie, wsparcie – trzy drogi, jeden cel*, red. D. Baczała i J. J. Błęszyński, Toruń 2014, s. 98.

²⁵ E. Kumik, *Rozwój muzyczny dziecka w wieku przedszkolnym* [w:] *Edukacja i rozwój artystyczny dziecka*, red. J. Uchyła-Zroski, Mysłowice 2011, s. 106.

²⁶ M. Przychodzińska-Kaciczak, *Dziecko i muzyka*, Warszawa 1974, s. 110.

zaobserwować już u niemowlęcia. Kolejną ważną formą aktywności muzycznej jest słuchanie muzyki, które uczy umiejętności skupienia i skoncentrowania uwagi na czynności słuchania, a także pozwala dziecku na wyciszenie się oraz relaks. Jedną z podstawowych form kształtujących zdolność aktywnego słuchania muzyki są ćwiczenia w spostrzeganiu i odróżnianiu zjawisk akustycznych w przyrodzie i otoczeniu. Chodzi tu o znane dzieciom odgłosy, np. dźwięk kluczy, szczekanie psa, ale też o dźwięki pochodzące z nowych źródeł (dźwięki instrumentów)²⁷. Bardzo ważne jest obcowanie dzieci z muzyką żywą, umożliwiającą bezpośredni kontakt z wykonawcą i instrumentem.

Stosowanie tak różnych form przyczynia się do rozwoju wrodzonych dyspozycji słuchowych, kształcenie głosu i przekazywanie wiedzy o muzyce. Czynności te prowadzą do kształtowania podstaw umożliwiających prawidłową percepcję muzyki oraz do wychowania człowieka, który w sposób emocjonalny reaguje na muzykę. Kształcenie dyspozycji słuchowych umożliwiających percepcję muzyki to rozwijanie: słuchu wysokościowego, poczucia tonalnego, poczucia rytmu i metrum, muzycznych wyobrażeń słuchowych, słuchu harmonicznego, a także poczucia tempa, dynamiki, barwy dźwięku, pamięci i wyobraźni muzycznej. Ćwiczenia wykorzystywane w celu kształcenia prawidłowych nawyków polegają na: rozróżnianiu, rozpoznawaniu, zapamiętywaniu, wyobrażaniu, powtarzaniu różnych bodźców słuchowych. W śpiewaniu piosenek stosuje się ćwiczenia, które prowadzą do wykształcenia: prawidłowego oddechu, prawidłowej emisji głosu, prawidłowej dykcji, poszerzania skali głosu. Umiejętności te pozwalają odtworzyć pieśń zgodnie z zapisem, z przyjętymi normami estetycznymi i z intencją kompozytora. Przekazywanie wiedzy o muzyce to przekazywanie teoretycznych podstaw umożliwiających pełniejsze zrozumienie muzyki oraz jej roli w życiu człowieka. Pomiędzy czynnościami dydaktycznymi a formami wychowania istnieją ścisłe powiązania. Dlatego kształcenie słuchu realizuje się poprzez zastosowanie wszystkich form, głównie w związku z nauczaniem pieśni, gry na instrumencie i realizacją ruchową muzyki.

²⁷ D. Malko, *Metodyka wychowania muzycznego w przedszkolu*, Warszawa 1990, s. 66.

Przekazywanie wiadomości także poprzez wszystkie formy, zważając na fakt, iż nauka notacji muzycznej powinna funkcjonować jedynie w związku z nauczaniem pieśni, grą na instrumentach, prowadzeniem zajęć ruchowo-muzycznych i kierowaniem twórczością muzyczną, nie biorąc pod uwagę etapu kształcenia, w którym dzieci śpiewają, grają ze słuchu i tworzą muzykę spontanicznie i swobodnie. „Współzależność, wzajemne uwarunkowanie zarówno form, jak i czynności dydaktycznych sprawiają, że żadna z wymienionych form nie może być realizowana przez nauczyciela w „czystej” postaci. Niektóre z nich jednak stanowią punkt wyjścia i oś poczynających dydaktycznych”²⁸.

Decydujący wpływ na prawidłowy rozwój małego dziecka ma rodzina i przedszkole. Są to dwa ważne środowiska kulturotwórcze w życiu człowieka przed rozpoczęciem edukacji szkolnej. Współdziałanie rodziców i nauczycieli jest jednym z istotnych czynników prawidłowego procesu wychowawczego, dydaktycznego i społecznego oraz rozwijania pasji i zainteresowań dziecka.

Początek edukacji w szkołach muzycznych

Szkoły muzyczne są szkołami wyjątkowymi. Uczą się w nich osoby posiadające odpowiednie predyspozycje i zainteresowania. Często szkoły te określane są jako „szkoły dla wybranych”. Kształcenie w tych placówkach jest całkowicie dobrowolne, a wybór należy do ucznia i jego rodziców. Szkoły muzyczne, w przeciwieństwie do szkół ogólnokształcących, nie są objęte obowiązkiem szkolnym. Zanim jednak osoba chętna do nauki w szkole muzycznej uzyska status ucznia, musi pozytywnie zaliczyć badanie przydatności uzdolnień muzycznych lub zdać egzamin praktyczny z przygotowanych utworów muzycznych, egzamin z kształcenia słuchu oraz dodatkowe egzaminy związane z kierunkiem kształcenia. To, jakiej formie przesłuchania będzie poddana osoba zależy od typu szkoły, w której chce się uczyć²⁹.

²⁸ Z. Burowska, *Współczesne systemy wychowania muzycznego*, Warszawa 1976, s. 32-34.

²⁹ E. Kumik, *Postrzeżenie roli zawodowej nauczyciela szkoły muzycznej przez*

Szkoły muzyczne I stopnia odgrywają ważną rolę w procesie umuzykalnienia uczniów. W Polsce występują dwa typy tych szkół – ogólnokształcące szkoły muzyczne I stopnia i szkoły muzyczne I stopnia, potocznie nazywane szkołami popołudniowymi. W pierwszym typie szkół, obok kształcenia muzycznego, realizowane jest kształcenie ogólne odpowiadające sześciolatek szkole podstawowej. W związku z tym, przyjmowane są do nich wyłącznie dzieci rozpoczynające pierwszy etap edukacyjny, czyli tzw. edukację wczesnoszkolną³⁰. W drugim typie, czyli w szkołach muzycznych popołudniowych, realizowane jest wyłącznie kształcenie muzyczne. Do tych szkół przyjmowani są uczniowie, w zależności od wieku, do sześć- lub czteroletniego cyklu kształcenia. Osoby te są jednocześnie uczniami szkół ogólnokształcących. W szkołach muzycznych I stopnia uczniowie uczą się gry na wybranym instrumencie oraz uczęszczają na zajęcia grupowe: z rytmiki i kształcenia słuchu w klasach młodszych oraz na audycje muzyczne i kształcenie słuchu w klasach starszych. W zakresie realizowanych przedmiotów odbywają też indywidualne próby z akompaniатorem, grają w zespołach kameralnych, w orkiestrze lub śpiewają w chórze³¹.

Jednak zanim dziecko zostanie uczniem musi pozytywnie przejść rekrutację do szkoły muzycznej. Badanie przydatności kandydatów do kształcenia w tych szkołach odbywa się zwykle w ostatnich miesiącach danego roku szkolnego i polega przede wszystkim na: sprawdzeniu uzdolnień muzycznych, warunków psychofizycznych oraz predyspozycji do nauki gry na określonym instrumencie. Limit przyjęć w danym roku ustala dyrektor placówki biorąc pod uwagę m.in. warunki kadrowe, lokalowe oraz finansowe szkoły. Ustawodawca narzuca szkołom warunki i tryb przyjmowania uczniów do szkoły.

studentów AM w Łodzi [w:] *Współczesne wyzwania szkolnictwa muzycznego. Kim jest nauczyciel szkoły muzycznej I stopnia?*, red. A. Delecka-Bury, Toruń 2015, s. 187.

³⁰ E. Kumik, *Nauczyciel rozpoczynający pracę w szkole muzycznej. Wybrane przepisy prawa oświatowego w świetle struktury i organizacji współczesnej szkoły*, wyd. 2 rozszerzone, Łódź 2015, s. 43-44.

³¹ E. Kumik, *Nauczyciel rozpoczynający pracę w szkole muzycznej. Wybrane przepisy prawa oświatowego, struktura i organizacja szkoły*, tom I, Łódź 2011, s. 31.

Każda szkoła w statucie określa własne, szczegółowe kryteria i zasady rekrutacji uczniów. Na podstawie wyników badania uzdolnień muzycznych oraz uznania predyspozycji do nauki gry na danym instrumencie dziecko zostaje przyjęte lub nie przyjęte do szkoły muzycznej. Jak wynika z badań Marii Tworowskiej zadania muzyczne, które podlegają ocenie najczęściej obejmują: „powtarzanie motywów rytmicznych (142 szkoły), powtarzanie motywów melodycznych (140 szkół), odtworzenie piosenki nauczonej podczas badania (120 szkół), określenie liczby współbrzmiących dźwięków (33), zauważenie różnic w melodii (18), zakończenie melodii na tonice (14), rozpoznawanie wysokości dźwięków i intonowanie ich (12), rozróżnianie trybu akordu (9), zaśpiewanie przygotowanej piosenki (8), transponowanie przygotowanej piosenki (3). Przesłuchanie wstępne przebiega indywidualnie lub (i) przyjmuje postać zajęć grupowych, często z elementami ruchu”³².

Z własnych obserwacji i badań prowadzonych w szkole muzycznej I stopnia w latach 1998-2005 wiem, że egzaminy wstępne łatwiej zdać dzieciom, które miały kontakt z muzyką w domu rodzinnym i w przedszkolu. Poznanie i osłuchanie się z muzyką, a także czynny udział w zabawach muzycznych przygotowało dzieci nie tylko muzycznie, ale także emocjonalnie, intelektualnie i społecznie. Muzyka, z którą miały okazję obcować wcześniej, zanim przekroczyły progi szkoły muzycznej, ułatwiła im rozwiązywanie zadań muzycznych podczas egzaminów wstępnych. Ważne jest, z jakim doświadczeniem dziecko rozpoczyna swój proces edukacyjny w szkole, który „jest zawsze interwencją w układ żywy, rozwijający się, obdarzony własną historią i aspirujący ku jakiejś przyszłości”³³. W kształceniu muzycznym bardzo ważna jest relacja uczeń-nauczyciel-rodzice. Od właściwie funkcjonujących relacji tych trzech elementów zależy rozwój muzyczny dziecka – jego zdolności, zainteresowań, cech osobowości³⁴. Badania psychologiczno-muzyczne, np. Marii Mantu-

³² Raport o stanie szkolnictwa muzycznego I stopnia. Diagnozy, problemy, wnioski modelowe, red. W. Jankowski, Warszawa 2012, s. 115.

³³ A. Brzezińska, *Psychologia wychowania* [w:] *Psychologia*, tom 3, red. J. Strelau, Gdańsk 2000, s. 229.

³⁴ *Psychologiczne podstawy kształcenia muzycznego*, red. M. Manturzevska,

rzewskiej (1990) i Johna A. Slobody (1990), potwierdzają tezę, że talent muzyczny jest zjawiskiem społecznym, w którego kształtowaniu współkreatywną rolę pełnią nauczyciele i środowisko rodzinne ucznia³⁵.

Zakończenie

Rozwój muzyczny człowieka zależy od wielu czynników. Jednak ważne jest, aby rozpoczął się jak najwcześniej. Częsty kontakt z muzyką w dzieciństwie może procentować przez całe dorosłe życie człowieka. Decydujący wpływ na rozwój dziecka w pierwszych latach życia ma rodzina. Przekazane w niej wartości i postawy powinny być kontynuowane w instytucjach oświatowych, głównie takich jak: przedszkole i szkoła.

Należy pamiętać, że rozwój muzyczny przebiega u każdego dziecka w odmienny sposób, ujawniając duże różnice indywidualne. Ważne jest to, aby rodzice, a później nauczyciele, potrafili organizować kontakt dziecka z muzyką, dostarczając mu niezbędnych bodźców stymulujących rozwój muzyczny³⁶. Nawet najbardziej uzdolnione muzycznie dziecko, nie rozwinię swoich zdolności w niekorzystnych warunkach środowiskowych. Dlatego tak ważnym jest, aby otoczenie i środowisko rodzinne dawało możliwość, ukierunkowywało i kształciło postawy oraz preferencje muzyczne dziecka, wpływając jednocześnie na jego rozwój.

Bibliografia

Brzezińska A., *Psychologia wychowania* [w:] *Psychologia*, tom 3, red. J. Strelau, Gdańsk 2000.

Burowska Z., *Słuchanie i tworzenie muzyki w szkole*, Warszawa 1980.

Warszawa 1999, s. 161.

³⁵ E. Jaślar-Walicka, *Różne modele nauczycieli w przebiegu edukacji muzycznej w świetle badań amerykańskich i polskich nad muzykami i talentami muzycznymi* [w:] *Psychologiczne podstawy kształcenia muzycznego*, red. M. Manturzevska, Warszawa 1999, s. 169.

³⁶ E. Kumik, *Rola rodziny w kształtowaniu rozwoju muzycznego dziecka* [w:] *Muzyka w przestrzeni edukacyjnej – wyzwania i inspiracje*, red. R. Majzner, Bielsko-Biała 2015, s.151-163.

- Burowska Z., *Współczesne systemy wychowania muzycznego*, Warszawa 1976.
- Encyklopedia pedagogiczna*, red., W. Pomykała, Warszawa 1993.
- Grochociński M., *Kultura pedagogiczna rodziców [w:] Rodzina i dziecko*, red. M. Ziemska, Warszawa 1986.
- Jaślar-Walicka E., *Różne modele nauczycieli w przebiegu edukacji muzycznej w świetle badań amerykańskich i polskich nad muzykami i talentami muzycznymi [w:] Psychologiczne podstawy kształcenia muzycznego*, red. M. Manturzevska, Warszawa 1999.
- Kataryńczuk-Mania L., *Wychowawcze aspekty zajęć umuzykalniających w przedszkolu*, Zielona Góra 2009.
- Kumik E., *Nauczyciel rozpoczynający pracę w szkole muzycznej. Wybrane przepisy prawa oświatowego, struktura i organizacja szkoły*, tom I, Łódź 2011.
- Kumik E., *Nauczyciel rozpoczynający pracę w szkole muzycznej. Wybrane przepisy prawa oświatowego w świetle struktury i organizacji współczesnej szkoły*, wyd. 2 rozszerzone, Łódź 2015.
- Kumik E., *Postawy rodzicielskie a osiągnięcia muzyczne uczniów [w:] Wartości w muzyce. Zarys współczesnych kierunków badań nad wartościami w muzyce*, tom 3, red. J. Uchyla-Zroski, Katowice 2010.
- Kumik E., *Postrzeganie roli zawodowej nauczyciela szkoły muzycznej przez studentów AM w Łodzi [w:] Współczesne wyzwania szkolnictwa muzycznego. Kim jest nauczyciel szkoły muzycznej I stopnia?*, red. A. Delecka-Bury, Toruń 2015.
- Kumik E., *Rola rodziny w kształtowaniu rozwoju muzycznego dziecka [w:] Muzyka w przestrzeni edukacyjnej – wyzwania i inspiracje*, red. R. Majzner, Białsko-Biała 2015.
- Kumik E., *Rozwój muzyczny dziecka w wieku przedszkolnym [w:] Edukacja i rozwój artystyczny dziecka*, red. J. Uchyla-Zroski, Mysłowice 2011.
- Kwiatowska M., *Podstawy pedagogiki przedszkolnej*, Warszawa 1985.
- Lasocki J.K., *Wychowanie muzyczne w domach kultury*, Warszawa 1970.
- Lissa Z., *Nowe szkice z estetyki muzycznej*, Kraków 1975.
- Malko D., *Metodyka wychowania muzycznego w przedszkolu*, Warszawa 1990.
- Manturzevska M., *Przebieg życia muzyka w świetle badań biograficznych [w:] Wybrane zagadnienia z psychologii muzyki*, red. M. Manturzevska, H. Kotarska, Warszawa 1990.
- Okoń W., *Nowy słownik pedagogiczny*, Warszawa 2007.
- Przychodzińska-Kaciczak M., *Dziecko i muzyka*, Warszawa 1974.
- Psychologiczne podstawy kształcenia muzycznego*, red. M. Manturzevska, Warszawa 1999.
- Pytlak A., *Podstawy wychowania muzycznego*, Warszawa 1977.

Raport o stanie szkolnictwa muzycznego I stopnia. Diagnozy, problemy, wnioski modelowe, red. W. Jankowski, Warszawa 2012.

Rusiecka A., *Rola rodziny w kształtowaniu wartości kulturalnych dziecka*, Słupsk 2006.

Schaeffer B., *Dzieje kultury muzycznej*, Warszawa 1987.

Suświłło M., *Rola śpiewu w rozwoju mowy dziecka i w terapii zaburzeń* [w:] *Muzyka w logopedii. Terapia, wspomaganie, wsparcie – trzy drogi, jeden cel*, red. D. Baczała i J.J. Błęszyński, Toruń 2014.

Tarnowska-Jakóbiec U., *Wpływ środowiska wychowawczego na rozwój dziecka* [w:] *Środowisko wychowawcze jako przedmiot badań pedagogicznych*, red. J.A. Pielkova, Słupsk 1997.

Wierszyłowski J., *Psychologia muzyki*, Warszawa 1979.

Załącznik nr 1 do rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 lutego 2017 roku (Dz.U. poz. 356).

Ziemska M., *Wpływ przemian funkcji rodziny na socjalizację dzieci* [w:] *Rodzina i dziecko*, red. M. Ziemska, Warszawa 1986.

Streszczenie

Ważne znaczenie w rozwoju muzycznym dziecka w pierwszych latach życia ma rodzina. Przekazane w niej wartości i postawy powinny być kontynuowane w instytucjach oświatowych. Autorka zwraca uwagę na różne aspekty przygotowania małego dziecka do nauki w szkole muzycznej omawiając środowisko rodzinne i wczesną edukację w przedszkolu. Umiejętności nabyte w wieku przedszkolnym procentują w szkole lepszymi wynikami w nauce, a w dorosłym życiu lepszym funkcjonowaniem zawodowym i społecznym.

Słowa kluczowe: rozwój muzyczny dziecka, formy aktywności muzycznej

Abstract

The family is important in early childhood musical development. The values and attitudes conveyed in it should be continued in the educational institutions. The author draws attention to the various aspects of preparing a young child to learn in a music school by discussing the family environment and early childhood education. Skills acquired at preschool level are more rewarding in school and better in professional and social life in adult life.

Key words: musical development of a child, the form of musical activity